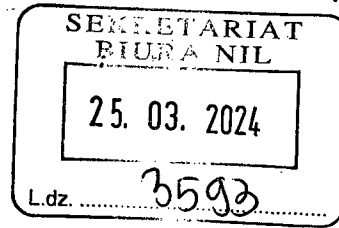


Warszawa, 20 marca 2024 r.

Departament Zasiłków

992800.601.204.2024-WZK-7
UNP 2024-00097957**Dr n.med. Mateusz Kowalczyk**
Wiceprezes Naczelnej Rady Lekarskiej
ul. Jana III Sobieskiego 110
00-764 WARSZAWA*Szanowny Panie Prezesie,*

w odpowiedzi na Pana pytanie w sprawie możliwości wystawiania przez lekarzy recept pro auctore i pro familiae, w czasie orzeczonej niezdolności do pracy, po uzyskaniu opinii Departamentu Legislacyjno-Prawnego, informuję.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ubezpieczony, który wykonuje pracę zarobkową w okresie orzeczonej niezdolności do pracy lub wykorzystuje zwolnienie lekarskie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia, traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia¹. Zasiłek chorobowy nie przysługuje w razie stwierdzenia choćby jednej z wymienionych okoliczności.

Lekarz leczący wystawiając zwolnienie lekarskie stwierdza niezdolność do pracy z powodu choroby na okres, w którym ubezpieczony ze względu na jego stan zdrowia powinien powstrzymać się od wykonywania pracy². Niezależnie od wskazań lekarskich zawartych w zwolnieniu lekarskim (chory musi leżeć, albo chory może chodzić), osoba niezdolna do pracy z powodu choroby może wykonywać w okresie orzeczonej niezdolności do pracy

¹ Art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2023 r., poz. 2780), zwanej dalej „ustawą zasiłkową”.

² § 8 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 listopada 2015 r. w sprawie trybu i sposobu orzekania o czasowej niezdolności do pracy, wystawiania zaświadczenia lekarskiego oraz trybu i sposobu sprostowania błędów w zaświadczeniu lekarskim (Dz. U. poz. 2013).

jedynie zwykłe czynności życia codziennego oraz czynności związane z jej stanem zdrowia, np. udać się na wizytę lekarską, na zabiegi lecznicze³.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest uprawniony do kontrolowania ubezpieczonych co do prawidłowości wykorzystywania zwolnień lekarskich od pracy zgodnie z ich celem oraz do formalnej kontroli zaświadczeń lekarskich⁴. W ramach kontroli prawidłowości wykorzystywania zwolnień lekarskich Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest uprawniony do sprawdzania, czy osoba przebywająca na zwolnieniu lekarskim:

- nie świadczy pracy, albo
- czy nie wykorzystuje zwolnienia lekarskiego w sposób niezgodny z jego celem.

Jeżeli zostanie stwierdzona choćby jedna z wymienionych okoliczności Oddział ZUS wydaje decyzję o braku prawa do zasiłku chorobowego, od której przysługuje prawo wniesienia odwołania do sądu.

Zgodnie z art. 95b ust. 3 ustawy prawo farmaceutyczne⁵ receptą pro auctore jest recepta wystawiana dla osoby wystawiającej (pkt 1), natomiast recepta pro familiae to recepta wystawiana dla: małżonka, osoby pozostającej we wspólnym pożyciu, krewnych lub powinowatych w linii prostej, a w linii bocznej do stopnia pokrewieństwa między dziećmi rodzeństwa osoby wystawiającej (pkt 2). Jest to zatem ściśle zamknięty katalog osób. Recepta taka może zostać wystawiona w postaci elektronicznej albo papierowej.

Wystawianie recept pro auctore i pro familiae nie jest pracą zarobkową, zatem nie zachodzą okoliczności uzasadniające odmowę prawa do zasiłku chorobowego z powodu wykonywania pracy zarobkowej.

Jednak, fakt wykonywania przez ubezpieczonego pracy nieodpłatnej może skutkować utratą prawa do zasiłku na podstawie drugiej przesłanki wymienionej w art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej – wykorzystywanie zwolnienia lekarskiego w sposób niezgodny z jego celem.

Przez wykorzystywanie zwolnienia w sposób niezgodny z jego celem należy rozumieć wykonywanie czynności mogących przedłużyć okres niezdolności do pracy. O ile praca zarobkowa odnosi się do ekonomicznej strony życia człowieka, to wykorzystywanie zwolnienia niezgodnie z jego celem może dotyczyć każdej działalności ubezpieczonego.

³ Wyr. S.Apel. w Katowicach z dnia 12 listopada 2002 r., III AUa 3189/01 („Adnotacja na zwolnieniu lekarskim o treści „pacjent może chodzić” nie usprawiedliwia wykonywania pracy przez pracownika, którego taka adnotacja dotyczy. Taki zapis upoważnia go jedynie do wykonywania zwykłych czynności życia codziennego np. poruszanie się po mieszkaniu, udanie się na zabieg czy kontrolę lekarską”).

⁴ Art. 68 ust. 1 ustawy zasiłkowej.

⁵ Ustawa z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne (Dz. U. z 2022 r. poz. 2301), zwanej dalej: „Prawo farmaceutyczne”.

Przesłanka ta koncentruje się na relacji między sposobem zachowania ubezpieczonego a celem zwolnienia od pracy (przywołany wyżej Komentarz – Stopka Karolina). Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2013 r. I UK 606/12 – „wykonywanie czynności mogących przedłużyć okres niezdolności do pracy zawsze stanowi wykorzystywanie zwolnienia niezgodnie z jego celem, którym jest odzyskanie przez ubezpieczonego zdolności do pracy. W jego osiągnięciu przeszkodą może być zarówno wykonywanie pracy zarobkowej (co przesądził ustawodawca), jak i inne zachowania ubezpieczonego utrudniające proces leczenia i rekonwalescencję.”

W świetle orzecznictwa sądów powszechnych oraz sądów administracyjnych (w sprawach odnoszących się do wykładni art. 17 cyt. ustawy) nawet wyjazd zagraniczny, który był realizacją zaleceń lekarskich (np. lekarza psychiatry), nie może zostać uznany za wykorzystywanie zwolnienia lekarskiego zgodnie z jego celem. „Okoliczność, że tego typu wyjazd zagraniczny sprzyja procesowi leczenia, jest z punktu widzenia omawianych regulacji obojętna. Istotne jest bowiem to, czy tego rodzaju zachowanie mieści się w ramach dopuszczalnych czynności (...) podczas korzystania ze zwolnienia lekarskiego. Innymi słowy, pewne zachowania mogą być niezgodne z celem zwolnienia lekarskiego, mimo tego, że pozostają w zgodzie z procesem leczenia.” (wyrok NSA z dnia 14.07.2020 r., sygn. akt I OSK 2436/19). Ponieważ czym innym jest okoliczność potwierdzenia niezdolności do pracy poprzez wystawienie zwolnienia lekarskiego, a czym innym sama diagnoza lekarska dokonana przez lekarza, jak również zalecony proces leczenia.

Jeżeli nawet z opinii lekarza orzecznika ZUS wynika, że wykonywane przez ubezpieczonego czynności nie wpłynęły na pogorszenie jego stanu zdrowia, ale czynności te stanowią rozszerzenie „czynności niezbędnych życiowo”, to ich wykonywanie jest niezgodne z celem zwolnienia lekarskiego.

W orzecznictwie sądów powszechnych za niezgodne z celem zwolnienia lekarskiego uznano np.: wzięcie udziału w wycieczce zagranicznej – pielgrzymce do Włoch (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 października 1999 r., sygn. akt I PKN 308/99, OSNP 2001, nr 5, poz. 154; M. Prawn. 2001, nr 7, s. 408), wzięcie udziału w imprezie towarzyskiej czy rozrywkowej, jak również demontaż okien w budynku należącym do spółdzielni mieszkaniowej w celu wykorzystania ich dla potrzeb własnych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia [...] stycznia 1999 r., sygn. akt I PKN 553/98, OSNP 2000, nr 5, poz. 185). W wyroku z 26.7.2011 r., I PK 22/11, OSNP 2012, Nr 19–20, poz. 235 Sąd Najwyższy stwierdził: „Jeśli pracownik mógł wykonywać czynności niezbędne życiowo, takie jak wyjście do apteki, na zakupy czy krótki spacer, to w sytuacji poszerzenia tych czynności o inne zbędne zajęcia, ma miejsce niezgodne z celem wykorzystanie zwolnienia lekarskiego.”

Należy pamiętać także, że czas zwolnienia lekarskiego nie jest czasem, którym ubezpieczony może swobodnie dysponować, tak jak np. urlopem wypoczynkowym.

Odnosząc się zatem do Pana zapytania w ocenie Zakładu, uzasadnione jest twierdzenie, że lekarz przebywający na zwolnieniu lekarskim z powodu choroby bądź konieczności sprawowania osobistej opieki nad chorym dzieckiem lub innym chorym członkiem rodziny i wystawiający receptę pro auctore i pro familiae nie wykorzystuje zwolnienia lekarskiego niezgodnie z przeznaczeniem. Bowiem, ze względu na specyfikę tego rodzaju recept, wystawianych dla samego wystawiającego lub ograniczony krąg rodziny, uzasadnione jest przyjęcie, że wystawienie takich recept stanowi czynność sporadyczną.

Należy jednak podkreślić, że ocena, czy w danym przypadku wykonywania przez ubezpieczonego w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pewnych czynności, szczególnie z uwagi na ich natężenie, ma zawsze charakter zindywidualizowany, zależny od okoliczności konkretnej sprawy, które determinować powinny kwalifikację danej aktywności ubezpieczonego.

Z wyrazami szacunku

WICEDYREKTOR
DEPARTAMENTU


Urszula Juszczyk